

ION RAȚIU

JURNAL

VOLUMUL 1

Începuturile unui exil îndelungat
(1940–1954)

Prefață de Nicolae C. Rațiu

Studiu introductiv, note și ediție de Stejărel Olaru

CORINT
BOOKS

—2017—

nu, stânca ce-ți oprea privirea a pierit de astă dată pentru totdeauna, iar minunea naturei ți se arată în toată splendoarea ei.

Apoi Milano, cu formidabila-i gară. Importantă operă arhitectonică. Cea mai mare gară ce am văzut până acum. Torino, Modena, Lyon, Paris, Calais, toate numai bogății de artă și pline de grandoearea trecutului, ca astăzi să fi scuturat de revoltă împotriva geniului rău ce vrea să le distrugă fără cruțare.

În sfârșit Canalul, însă nu Canalul ce leagă Anglia de Europa, ci Canalul care desparte cel mai puternic imperiu de meschinăria unei Europe ce trosnește din toate încheieturile sub presiunea călcâiului teuton.

Aici toate sunt frumoase. Nu mai am timp să-ți descriu, dar am să o fac altădată. Abia acum îmi dau seama că am luat-o razna. Dar desigur, Dta, – bună cum te știi – ai să mă ierți c-am fost așa de lung.

Te rog, roagă în numele meu pe Tanti Rénée și Baciul Titus să-mi scrie și ei. Cred că după 2 scrisori de la mine pot să-mi răspundă și ei măcar [cu] o c.p.

*Te sărută cu mult drag,
Al d-tale iubitor nepot,
Iancu.*

Așadar, în noiembrie 1940, când deschide prima pagină a jurnalului său, Rațiu se afla nu doar departe de casă, dar și de cealaltă parte a baricadei, în condițiile în care începea războiul, iar peste câteva luni România și Marea Britanie urmau să-și suspende relațiile diplomatice. La legăție nu a apucat să lucreze decât câteva luni. Unchiul său, ambasadorul Tilea, a fost demis în iulie 1940, iar el și-a încheiat cariera de funcționar al Ministerului de Externe câteva săptămâni mai târziu, în septembrie, odată cu instaurarea unui nou regim politic în România. Ceea ce l-a obligat să-și caute un alt rost, pe care în final l-a găsit: în noiembrie 1940 a fost acceptată solicitarea sa pentru bursă la St. John's College,

Universitatea din Cambridge, unde a studiat științele economice până în 1943.

La începutul anilor 1940 Ion Rațiu și-a petrecut timpul mai mult în anturajul celor din generația lui, studenți și ei la Cambridge sau Oxford. Printre aceștia se aflau Radu Tilea, Barbu Călinescu, Adina Iliescu, Dinu Daponte (fost Beza) sau Barbu Niculescu. Din scrisorile trimise acasă și interceptate în România de serviciile secrete regăsim descrieri optimiste despre petrecerea timpului lor liber: „Aici face studiile băiatul lui Armand Călinescu și, curios, deși este cu mult mai tânăr decât mine (3 ani), totuși cred că țin mult la el. Cu el și cu Radu ne petrecem obișnuit weekendurile, joc tenis, merg destul de des la bazinul de înot, dar totuși nu fac destulă mișcare așa că m-am îngrășat mult. Din punctul acesta de vedere îi fac concurență serioasă lui Radu, care nici el nu e mai breaz”¹.

Dar anii studenției nu au fost tihniți. Londra a fost ținta bombardamentelor strategice ale Germaniei, iar alimentele au fost raționalizate. Rațiu s-a dus adesea la Holton Place, ferma lui Tilea din Wheatley, Oxon, nu doar în căutarea unui refugiu, dar și pentru că Tilea încă juca rolul liderului, cel puțin pentru o parte dintre exilați, iar alături de el Rațiu descoperea politica la un nivel înalt. De altfel, la sugestia lui Tilea, Ion Rațiu s-a implicat cu ardoare și a demonstrat că poate organiza micul grup de tineri români care studia în Anglia într-o asociație. Ca inițiator al Asociației Studenților Români din Marea Britanie și militant al Societății Studenților și Tineretului din Europa Centrală, Rațiu și-a făcut debutul în cariera politică, iar aceste două episoade studențești vor fi evocate de el cu multă pasiune decenii mai târziu.

Faptul că Rațiu, încă neîncercat de viață, a fost atunci alături de Viorel Tilea, un politician atât de experimentat și bine relaționat atât la București, cât și la Londra, a contat în ceea ce privește formarea sa. De multe ori, cei doi au avut opinii politice diferite sau, altfel spus, tânărul Rațiu nu a împărtășit viziunea lui Tilea, care

¹ ACNSAS, fond M FI Cluj, dosar 103529, vol. 1, f. 19.

era, în fapt, cea corectă. De exemplu, referindu-se la Uniunea Sovietică, Rațiu a notat în jurnal, la 17 octombrie 1943, unele impresii în urma unei discuții cu Tilea: „În ceea ce privește atitudinea Rusiei față de lumea viitorului trebuie să spun că nu sunt de acord cu Viorel. El crede că Rusia joacă un rol dublu, că intenția ei ade-vărată este o politică de expansiune pe care o camuflează cât se poate de bine. În consecință, el crede că Rusia trebuie demascată și o construcție politică puternică trebuie creată în Europa Centrală pentru a putea ridica o stavilă eficace în fața colosului rusesc”.

De altfel, relația dintre Ion Rațiu și Viorel Tilea a fost una si-nuoasă. Rațiu a fost dependent de unchiul său pentru a putea supraviețui la Londra în timpul războiului, dar acest lucru nu l-a împiedicat să-și formeze propriile opinii despre Tilea, care a fost o personalitate puternică și controversată în același timp, cu re-pere morale discutabile. Rațiu a descoperit repede acest lucru, dar odată cu trecerea anilor și-a păstrat respectul pentru unchiul său și nu s-a dezis niciodată de el în public, chiar și atunci când alți români aflați în exil îl împingeau să facă acest gest pentru a câștiga mai mult capital politic.

Acești aproape 15 ani ai jurnalului vor călăuzi cititorul în mij-locul activității comunității de români și a relațiilor pe care le-a avut cu autoritățile britanice, precum și al politicienilor străini care formau diverse guverne în exil la Londra. Tilea rămâne, pe bună dreptate, figura centrală, înfățișat de Rațiu așa cum l-a cu-noscut. În jurnal apar menționați politicieni veniți din țară sau foști diplomați, funcționari de la legăție care au refuzat să se în-toarcă în România la chemarea guvernului Antonescu și care au decis să se alăture demersurilor politice coordonate de Tilea sau, dimpotrivă, să le combată viguros. Indiferent de tabăra la care au aderat, în timpul războiului niciunul dintre ei nu a reușit să se ri-dice la înălțimea autorității lui Tilea care *avea trecere în Anglia*, cum spunea un fost angajat al legăției. De profesie avocat și doctor în drept, titlu obținut la Universitatea din Viena, și el era descen-dent al familiei Rațiu, ceea ce îi întărea prestigiul. În plus, a fost

rând, pentru că nu se va face nimic aici, atâta timp cât se mai așteaptă ca Antonescu să facă schimbarea.

Astăzi s-a primit o notă de la Foreign Office care spune: „Punctul de vedere al Foreign Office este că Antonescu va avea o misiune grea în scoaterea României din război, dar este singurul capabil să o facă”. De asemenea, au spus, cu alte cuvinte, „*not to antagonize Antonescu, if not for his personal sake, then for his followers, who are expected to take an active part in the switch-over*”¹. În fine, am întrebat-o dacă pot să circule răspunsul lui Viorel și pe la alții. M-a rugat să nu o fac, căci dacă s-ar bănuși că pleacă de la ea, atunci tot eu aș fi acela care ar pierde.

Marti, 18 aprilie 1944

M-am întâlnit cu Viorel și am discutat toată situația din nou. Am schimbat informații și a ajuns la concluzia că în situația actuală când cei din țară luptă apărând glia strămoșească e foarte greu să facem ceva aici în străinătate. Singurul fel în care putem să ieșim din război este dinăuntru. Dacă n-o fac ei de-acolo, noi cei de-aici nu putem să o facem. Ce le-am putea spune? Depuneți armele? E imposibil. Ne-am gândit la prietenii noștri și am ajuns la concluzia că ei nu vor putea înțelege o astfel de atitudine. Noi, așadar, nu ne putem permite să atragem oprobriul celor din țară asupra noastră. „Până acum, spunea Viorel, voi toți n-ați avut decât o activitate pur românească și o atitudine patriotică. Vouă nu vi se poate imputa nimic. Eu i-am mai sfătuit din când în când să oprească războiul din răsărit, dar cu toate acestea și eu pretind că am făcut-o numai și numai având în vedere interesele patriei.”

Prințesa Cantacuzino și cu Șerban au fost aici la masă. Ea plănuiește să ia o fermă în Kent. E o femeie energică și munci-toare. I-am spus lui Șerban că aș vrea să-mi facă niște desene

¹ „Să nu se facă opoziție lui Antonescu, dacă nu de dragul lui, măcar de al celor care îl urmează, cei care ar putea să acționeze în cazul unei schimbări la vârful puterii” (în lb. engl.).

pentru o broșură: *What is Romania's war guilt?*¹. A acceptat cu mult entuziasm.

Miercuri, 19 aprilie 1944

Astăzi de dimineață Viorel mi-a spus că englezii, Foreign Office în special, pretind că s-au cheltuit sute de milioane de lei în România pentru a se face ceva. Banii ar fi fost predați lui Maniu². I-am spus că nu pot să cred așa ceva; Maniu nu s-ar murdări la sfârșitul vieții cu banii altora. Voi căuta să mă informez. Viorel m-a întrebat cine este secundul șefului delegației americane la Advisory Commission, ar fi fost sfătuit din țară să-l contacteze. Voi căuta să-l gădesc.

Joi, 20 aprilie 1944

Am sosit la Holton Place cu Viorel pe la orele 8.30 p.m. Acolo l-am găsit pe Peel și pe cele două poloneze. Pe la orele 10 p.m. Dinu Beza mi-a telefonat deoarece colonelul Crossfield, vicepreședintele Allied Circle, ne-a invitat să luăm masa cu el mâine. Perspectiva de a mă întoarce la Londra aproape imediat după ce am sosit aici nu-mi prea surâde, dar pentru CESYS sunt gata să fac mari sacrificii.

Vineri, 21 aprilie 1944

Masa pe care ne-a dat-o Crossfield a fost peste așteptări. Am fost șapte cu totul, singura persoană pe care am cunoscut-o dinainte a fost Fedor Hodža. Ceilalți erau: dna Elliot-Ware³, col. DeLahay și dl Stable (ministerul de Justiție norvegian). Cu toții s-au

¹ „Care este vinovăția României în război?” (în lb. engl.).

² Despre sumele acceptate de Iuliu Maniu de la reprezentanții britanici la București vezi documentul publicat de Gheorghe Buzatu în volumul *Din istoria secretă a celui de-al Doilea Război Mondial*, Editura Enciclopedică, București, vol. 2, p. 391.

³ În primii ani de existență ai clubului Allied Circle, membrii se întâlneau în casa Christinei Elliot-Ware.

arătat foarte interesați în activitatea noastră și am insistat să le spun întreaga istorie a CESYS. Am insistat să le dau detalii asupra scopurilor organizației noastre. Crossfield, în special, s-a arătat foarte doritor să ne cunoască. A sugerat să ne întâlnim și am fixat două date: un cocktail la Allied Circle pentru marți, 9 mai, și una dintre întrunirile noastre săptămânale pe 1 iunie. Patru sau cinci dintre membrii lor ar veni să ne vorbească despre Allied Circle.

Impresia mea a fost că au ceva de gând cu noi. Eu sunt gata să colaborez, dar nu voi sacrifica principiile fundamentale ale CESYS. Nu doresc să ajung la un rezultat imediat și la o faimă trecătoare. Țin însă foarte mult să creăm un adevărat spirit de prietenie în sânul societății noastre.

Luni, 24 aprilie 1944

Am fost invitat la ceai de dna Elliot-Ware care are conducerea Allied Circle. Am vorbit din nou despre CESYS. Sunt cu toții foarte interesați și ar vrea să colaboreze cu noi în permanență, găsesc însă că nu pot să o facă din cauză că eu sunt român, deci cetățean inamic. I-am spus că eu sunt gata să mă dau la o parte dacă membrii noștri ar vrea să devină un fel de asociație afiliată cu Allied Circle. Am asigurat-o că, în ceea ce mă privește, sunt gata să fac tot posibilul pentru a colabora cu ei, fie ca societate, fie ca bază individuală. Voi avea grijă ca membrii noștri să fie ajutați să devină membri ai forumului Allied Circle, care este organizată de către dna Pollok.

Pe urmă m-am întors la CESYS. Conferința lui Casey era pe terminate. S-a adunat comitetul și am hotărât asupra casei. Ei sunt nemulțumiți cu privire la rolul lui Dinu și vor să-l înlocuiască. Eva Sever este gata să ofere 5 £ pentru cele două camere de sus și se obligă în același timp să se ocupe de casă. Toți am fost de acord că Dinu nu arată destul interes în activitatea CESYS. Atmosfera era foarte ostilă față de Dinu și n-am putut să obținem mai mult pentru el decât să i se ofere să stea în casă încă două săptămâni pentru

o liră sterlină pe săptămână și să i se scrie o scrisoare în care să se arate că singurul motiv care ne determină să luăm această atitudine este situația materială precară a societății.

Le-am spus pe urmă despre propunerea primită în mod neoficial de la Allied Circle și mi-am oferit demisia. Cu toții s-au solidarizat cu mine și m-au asigurat că nu poate să fie vorba de demisia mea, în special pentru că noi avem un scop politic bine determinat, în timp ce Allied Circle n-are așa ceva. Unirea noastră cu ei n-ar putea decât să ne slăbească.

Joi, 27 aprilie 1944

Am primit noi ziare de la dra Stanham, *Universul* și *Argus*¹. Am luat masa cu Dinu și cu dl Daponte. I-am explicat în puține cuvinte lui Dinu situația și i-am dat să înțeleagă că nu mai este dorit din cauza că avem oferte mai bune.

Daponte mi-a dat o informație interesantă despre felul în care Back a ajuns să fie șeful Biroului Românesc. Înainte de război Back lucra la firma Lazar Brothers, firmă care avea legături bune în România. Ca provenit al acestei firme, mergea foarte des la The Bank of Romania² și depunea diferite sume. Atunci când certurile românești erau în toi, Foreign Office căuta un englez care să nu fi aparținut funcționărimii, pe care să-l utilizeze pentru a întruni toți românii. Între altele s-au adresat și la The Bank of Romania. Aceștia au răspuns că nu cunosc pe nimeni, dar că au auzit de Back de la Lazar Brothers. În lipsă de ceva mai bun, l-au luat pe Back, care fusese maior în războiul trecut, și l-au utilizat pentru jocul lor nu prea curat.

După-masă la 4 p.m. a avut loc ședința comitetului cercului anglican-român. La 5 p.m. a început recepția dată în onoarea lui Cannon Douglas. Viorel, care a deschis ședința, a chemat pe rând

¹ *Argus*, ziar financiar de tiraj mediu, în perioada interbelică. A fost condus de Grigore Gafencu.

² Banca Națională a României.

bătuț”. Dacă ar avea puțin noroc, s-ar ridica din nou. Pentru moment totul e în balanță între dorința lui de a continua lupta și a învinge și soluția mai ușoară și mai rapidă. Cred însă că și cel mai mic succes îl va îmbărbăta nespuse de mult.

Suntem de acord pe chestiunea celor discutate la Holton acum vreo 5 zile. I-am relatat, fidel, întrevederea mea cu Bianu și am adăugat că, în mod normal, Bianu nu se va opune intrării lui în partid. Viorel a venit apoi cu două precizări importante. Înainte de a face orice pas, trebuie să se înțeleagă foarte bine că numai reîntrunirea tuturor forțelor în partid merită să fie contemplată. Unirea cu o fracțiune oarecare n-are rost. Complică lucrurile inutil și nu servește cauzei naționale. Un partid cu adevărat tare însă ar reprezenta o forță.

Înainte de a se trece la discuții concrete, e nevoie ca Partidul Național Țărănesc să fie reorganizat. Noi nu putem să începem discuții cu X, Y, Z și să vorbim de unire, când partidul n-are un comitet executiv care să funcționeze. Dacă intrăm în discuții trebuie să o facem cu oameni reprezentativi. Am fost de acord. Totuși, am sugerat că e bine să intrăm în legătură cu așa numita „opozitie” a Partidului Național Țărănesc, Bunescu și Răutu, nu să discutăm unirea, dar să stabilim relații cordiale. Sugestia de unire urmează să fie făcută de ei, nu de noi. În orice caz, nu poate fi vorba de unire decât peste vreun an.

Ne-am înțeles ca acum la Paris (săptămâna viitoare) să luăm contactul cu acești oameni și să ne vedem și noi între noi. El pleacă miercuri, probabil că eu voi pleca luni.

Marti, 18 iulie 1950

Paris. Azi-dimineață la orele 9 vine Comaniciu. Se plânge că e bolnav. Ține regim. Ca de obicei îl las să vorbească. Bunescu a făcut o propunere concretă pentru a lărgi comitetul executiv al partidului. Între alții Comaniciu, Vlasto, Buteanu (Butoiu?) au fost și ei propuși. Comaniciu a fost votat de toți, cu excepția lui

Bianu Cornel. Comitetul a acceptat, dar a pus pe hârtie clar că el va rămâne tot în opoziție. „Partidul e în mâna lui Cretzianu și a lui Vișoianu pentru că ei au banii. În felul acesta e în mâna liberalilor. Și, apoi, eu mă opun politici lor restrictive de excludere. Aici sunt mulți legionari, mulți alți oameni de bine care ar vrea să intre în partid. Nu pot să o facă pentru că sunt barați de către cei de la conducere. În comitetul executiv eu aș fi putut să intru ori-când. Însă eu n-am vrut să intru singur. S-a spus că eu voiam să am biserița mea în sânul comitetului executiv. Adevărul e că eu voiam ca și alți oameni care se opun acestei politici greșite de exclusivitate să fie acolo. Acum se vede că acțiunea mea a dat roade. Vezi că deja există un nucleu de opoziție. A venit Crăciunaș, au venit cei din Iugoslavia (Bunescu, Răutu), împreună putem lucra.”

„Până acum Popa și cu ceilalți au căutat să mă distrugă. În parte au reușit pentru că mi-au distrus sănătatea. Chiar și în anii când am fost urmărit de comuniști și trebuia să schimb casa aproape noapte de noapte timp de trei ani de zile, am avut moralul mult mai ridicat decât în acești ani de exil. Maniu a acceptat intrarea legionarilor în partid prin mine. Trebuia să existe un punct de contact. Aici, conducătorii partidului au căutat să mă distrugă și să mă discrediteze, cu rezultatul că cea mai mare parte dintre legionari au rămas siniștri. Nu și-au dat seama că în felul acesta nu-mi stricau așa de mult mie cât stricau partidului.”

Voia să știe atitudinea mea față de partid și față de politica românească în general. I-am răspuns cu totul deschis, fără să ascund nimic. „Noi putem clădi pe tradiția lui Maniu. Partidul Național Țărănesc are o poziție foarte bună pe plan internațional. Dacă tradiția lui Maniu de abnegație, de democrație adevărată, de fidelitate față de principii poate să fie instalată în conducerea partidului, fără îndoială că prin partid se va putea activa cel mai eficace pentru binele neamului. De aceea eu sunt cu totul pentru crearea unui Partid Național Țărănesc. În primul rând trebuie organizat comitetul executiv. Trebuie să existe o opoziție în

sânul comitetului în sensul atitudinii tale. E bine să acceptați cu toții să fiți membri ai comitetului executiv și să fiți recunoscuți ca atare de către cei de la conducere astăzi (Al. Popa). Mai pe urmă, când situația internațională se va fi clarificat și războiul va fi deja aici, porțile partidului ar trebui larg deschise tuturor oamenilor care vor să muncească pentru binele partidului.”

A fost complet de acord cu mine. A adăugat că el a fost dintotdeauna pentru acceptarea în partid a lui Gafencu, Tilea și Davila. „Vezi, nenorocirea a fost că politica lui Maniu de opoziție l-a izolat. Oamenii de talent n-au rezistat tentației puterii și l-au părăsit... așa că Maniu a rămas cu oameni cinștiți, loiali, dar mediocri. Și acești oameni, astăzi, sunt geloși de poziția lor. Pentru prima oară meritele lor sunt recunoscute. Le e frică de concurență. În consecință exclud pe ceilalți care au «greșit» în trecut, care l-au trădat pe Maniu.”

M-a întrebat ce face Tilea. I-am spus că se ocupă în special de chestiunile lui financiare. „Cred însă, am adăugat, că dacă partidul se reorganizează va accepta să intre și să lucreze loial pentru partid.”

Înainte de plecare, Comaniciu a dat o serie de telefoane ca să îmi aranjeze întrevederi cu Bunescu și cei doi Răutu (Georges și Mișu). „E bine să-i vezi cât mai des și să stabilești un contact sufletesc cu ei pentru ca mai târziu să fii adus în comitetul executiv al partidului.” I-am răspuns categoric că onorurile nu mă ispitesc. E important să muncim pentru țară și să dăm exemplu viu de abnegație și patriotism. Nu e suficient să vorbim. Trebuie să arătăm prin fapte că activăm pe tărâm național fără a aștepta ceva în schimb.

Comaniciu l-a văzut pe Vișoianu și acesta i-a promis să-l pună în consiliul permanent al Partidului Național Țărănesc și să-l numească delegat cu chestiunea tineretului legionar al comitetului național. Are de gând să plece în America în curând.

La 11.30 vine Herescu. Îmi spune categoric că regele n-a acceptat să-l sacrifice pe Rădescu, deci n-a acceptat formula triumviratului (Vișoianu, Gafencu, Popa).

Îmi dă un raport, evident scris de Antoniade, din Spania. Dumitrescu se erijează în ministru regal al României la Madrid. Ceilalți se desolidarizează. Chiar și Stelian Popescu, care fusese prieten cu Dumitrescu. Motivul principal este că Dumitrescu și cu ceilalți legionari din Spania l-au primit pe prințul Nicolae la frontieră, i-au aranjat audiența la Franco și au exploatat tendința totalitară spaniolă pentru „legiune” (Sima). N-am văzut numele lui Uscătescu nicăieri printre cei care au organizat aceste lucruri.

Joi, 20 iulie 1950

La 10.30 sosesc la Hotel Vendôme ca să-l văd pe Barnes, delegatul Free Europe pentru chestiunile românești. M-a primit imediat.

M-a întrebat ce reprezintă. I-am răspuns că nimic. Am adăugat că am rămas în exil în 1940, că sunt jurnalist independent, că locuiesc în Londra.

„Nu vin la dvs. ca jurnalist, ci ca român îngrijorat de chestiunile românești.” Am arătat că exilații români sunt profund nemulțumiți de activitatea sau mai bine zis inactivitatea comitetului. Aș vrea să știu ce vor Free Europe și guvernul Statelor Unite ale Americii.

Barnes a fost foarte clar și precis:

— Sunt două probleme de rezolvat. Chestiunea exilaților români în general și chestiunea intelectualilor români în particular. Guvernul Statelor Unite ale Americii este foarte bine dispus față de ambele aceste probleme. Free Europe vrea să ajute. Formula ce se va găsi va fi, în mod necesar, pe plan ridicat, între guverne. Fie că va fi între statele Pactului Atlanticului, fie că va fi între SUA, Anglia și Franța. În orice caz noi suntem pentru a se lua o decizie favorabilă în aceste chestiuni.

— Presupunând că se va lua o decizie favorabilă, trebuie să aveți un organism românesc prin care să lucrați. Dvs. nu știți care români trebuie ajutați și care nu.

— De acord. De aceea noi suntem pentru crearea de comitete naționale. Dacă însă nu reușim, atunci noi trebuie să ne ocupăm de problemele exilaților. Am prefera să o facem printr-un comitet național român – pentru că astfel e mai bine. Dar formarea acestui comitet trebuie să fie o soluție românească. Noi nu putem și nu vrem să ne impunem punctul de vedere. Noi sfătuim și dorim înțelegere între toți. Dacă nu se reușește formarea unui comitet care să poată lucra, atunci vom sprijini formarea unui „comitet de lucru” format din personalități românești împreună cu alți exilați. În felul acesta nu mai e un comitet național și opinia membrilor români din acest comitet nu va fi hotărâtoare. E o soluție *faute de mieux*¹.

— Care sunt cauzele care împiedică formarea unui comitet?

Răspunsul lui a fost vag. E clar că nu voia să spună prea mult. Am insistat.

— Nu vedeți că monopolul administrării banilor românești deținut de doi oameni este cauza reală a tuturor neînțelegerilor?

— Fără îndoială aceasta este una din dificultățile cele mai mari. Cred însă că adevărata cauză este suspiciunea și neîncrederea ce domnește între membrii comitetului. Pentru a fi juști față de Vișoianu și Cretzeanu trebuie să spunem că dacă s-ar găsi o formulă prin care să se constituie un comitet în care să domnească înțelegerea, administrarea acestor bani va fi lăsată unui subcomitet cu atribuții financiare.

Nu l-am contrazis. Intenția mea este de a afla ce e în capul omului mai degrabă decât de a-l influența într-o direcție sau alta.

— Cum credeți că veți putea obține un astfel de comitet armonios?

¹ „În lipsă de ceva mai bun” (în lb. fr.).

— Greutatea prezentă este datorită proporției fixe de 3 și 6. Nimic nu se poate face fără aprobarea celor 6. În consecință, credem că soluția va fi găsită prin reorganizarea comitetului.

[Barnes:] „Atunci când procedăm la reorganizarea comitetului trebuie să ținem seamă nu de soluțiile ideale, ci de realități. Trebuie să utilizăm elementele problemei. Ele sunt trei la număr. Prestigiul coroanei nu trebuie să sufere. Nu pentru că noi avem vreo preferință specială pentru monarhie, ci deoarece Coroana este un element real al problemei românești.

Trebuie să-l menținem pe Rădescu. Din nou, nu pentru că Rădescu are merite speciale sau pentru că noi am avea vreo preferință pentru Rădescu. Atitudinea noastră față de el este complet neutră. El trebuie păstrat pentru ca guvernul comunist român să nu poată spune că Vișinski a avut dreptate atunci când a cerut înlăturarea lui Rădescu.

Iar trei, Partidul Național Țărănesc. Nu cred că mai este alt partid care contează. Soluția stă, de fapt, în mâna acestui partid. De aceea i-am invitat aici pe Popa, Ghilezan și Gafencu din America și pe Bianu din Anglia. Comitetul executiv al partidului trebuie să se întrunească să decidă fie pentru lărgirea comitetului național, fie împotriva ei. De la New York e ușor să spui «nu» și să te opui la orice lărgire a comitetului. Dacă însă vii aici, vezi adevăratul aspect al problemei. Refugiații români sunt aici în Europa, aici numai se poate vedea cât de serioasă e situația și cât de nemulțumiți sunt cu toții. Dacă se lărgeste comitetul în așa fel ca să ajungă la o balanță reală, atunci se vor putea lua deciziuni pe baza meritelor problemei în discuție și nu pe baza de loialitate de partid. Vișoianu, care a fost aici în Europa, a început să vadă că acest lucru e necesar, deși încă nu e gata să aprobe lărgirea. Dacă și ceilalți vor veni atunci se va putea, să sperăm, găsi un mijloc de a lărgi comitetul.

Comitetul executiv al Partidului Național Țărănesc are 15 membri; trebuie să ia o decizie. Dacă decizia luată e favorabilă, atunci putem să sperăm că situația se va îmbunătăți.”

— Dar cine este acest comitet executiv?, am întrebat. Eu cred că și aici nu mai e înțelegere. Unii susțin comitetul executiv format din 8 oameni. Alții, în frunte cu Bunescu și Răutu, susțin că trebuie lărgit în așa fel încât să includă membrii noi de curând veniți din țară, care au drepturi mai mari de a fi în comitetul executiv decât cei vechi.

— Nu cred că ai dreptate. Eu știu că Partidul Național Țărănesc în exil e condus de un grup de 15. Acești 15 sunt parte din Comitetul Executiv de circa 60 de oameni care conduceau efectiv partidul în țară.

— Îmi permiteți să vă corectez. Ieri seară am luat masa cu Bunescu și Sabin Manuilă care mi-au declarat categoric că ei sunt nemulțumiți de compoziția comitetului executiv și că doresc lărgirea lui.

— Am impresia că d-ta confunzi Comitetul Executiv al Partidului Național Țărănesc cu delegația permanentă a acestui partid.

Am văzut că nu era la curent cu insistența lui Bunescu și Răutu ca partidul să fie reorganizat. Nu e treaba mea să-l informez. El va afla-o în curând de la cei în drept. N-am mai insistat.

— Dacă o hotărâre favorabilă lărgirii este luată de comitetul executiv al Partidului Național Țărănesc, atunci comitetul național va fi lărgit.

Cu un comitet național lărgit se poate vorbi de un comitet executiv al comitetului național restrâns format din trei persoane (Vișoianu, Popa, Gafencu). Astăzi să facă un astfel de comitet executiv restrâns de trei oameni la un comitet național de nouă oameni e ridicol. Cu un comitet național lărgit, Rădescu poate fi făcut președinte de onoare.

I-am mulțumit că a găsit timp să mă vadă și i-am dorit succes. A fost gata să accepte să-i dau un telefon înainte de plecarea mea la Londra.

Masa cu Herescu. Puțin nou de adăugat. Doar că mi-a spus că e în legătură continuă cu Rădescu. Acesta nu mai are bani.

Malaxa îi dă puțin sau nu-i mai dă deloc. În orice caz, nu mai trimite în Europa. Poziția lui Rădescu e clară. Vrea lărgirea comitetului. Dacă aceasta nu se face, cu concursul Partidului Național Țărănesc el va face un comitet nou¹. Gafencu și Davila merg cu el. I-am spus că mă îndoiesc de Gafencu. Că, după părerea lui Viorel, Gafencu se va lăsa atras de mirajul unei avansări în comitetul executiv de trei Gafencu, Vișoianu, Popa, și-l va lăsa pe Rădescu cum a lăsat pe atâția alții. Herescu a fost categoric. Gafencu nu o va face. El rămâne cu Rădescu orice ar fi. I-am redat conversația mea cu Barnes de azi-dimineață. A fost foarte interesat, deși prețindea indiferența.

Din nou mi-a vorbit cu multă prietenie de Viorel și m-a rugat să-i transmit invitarea lui la masă pentru luna viitoare.

Herescu e foarte pesimist. Nimic nu se va alege din toate discuțiile. Partidul nu va accepta lărgirea comitetului pentru că orice lărgire va însemna o diminuare a autorității lor. I-am spus că dacă vor eșua din nou, ar trebui să se facă un memoriu la Coroană.

— Bine și cu acest memoriu ce-ai făcut? Va schimba ceva?

— Nu, dar se va fi înregistrat protestul celor dezinteresați în onoruri politice.

Vineri, 21 iulie 1950

Gheorghe Barițiu vine să mă vadă. Stăm de vorbă despre chestiuni personale și familiale. El se descurcă bine. Acum s-au mutat într-o nouă locuință mai mare și mai confortabilă. Mi-a spus că Tutu Pățăceanu s-a schimbat complet. Lucrează

¹ Nicolae Rădescu, nemulțumit de politica internă a Comitetului Național Român (CNR), se va retrage și va înființa la sfârșitul anului 1950 un comitet nou, cum menționează Ion Rațiu, anume Asociația Refugiaților Români din SUA și Canada, devenită mai târziu Liga Românilor Liberi. Rădescu a urmărit să atragă în această organizație alte asociații românești din exil pentru a slăbi influența CNR.

serios la Le Havre din februarie. M-am bucurat foarte mult să aud acest lucru.

Haig A. a venit să mă ia la masă. Gabia și cu unul Baci (fost legionar) tocmai plecau. Am rămas cu Iliu. Mi-a vorbit multe și despre toate. El acuză pe Comaniciu de neseriozitate, ambiție, nealoyalitate față de camarazii săi. Mi-a dat o serie de incidente care, împreună, sunt destul de serioase. Luate individual însă cred că n-ar trebui să determine o ruptură.

Am insistat din nou asupra nevoii de a crea un nucleu de oameni hotărâți, nu mulți dar onești și absolut dezinteresați. El crede că e ușor să o facem. Am repetat nevoia ca ei să fie independenți din punct de vedere financiar.

Iliu crede că e ușor de făcut acest lucru. Mi-a vorbit mult de Randa Alex, un fost legionar, mare istoric. Va fi în curând recunoscut pe plan internațional. Deja a publicat o serie de cărți la Zürich despre traci, care au avut răsunet în toată lumea.

La despărțire, Iliu mi-a dat să citesc broșura lui Sima *Omul nou* și memoriul lui către rege. „Un zăpăcit”, a spus Iliu, întinzându-mi-le.

La orele 5 p.m. la George Răutu. Curând după aceea sosește Bunescu. Viorel sosește câteva minute înainte de 6 p.m. și Mișu Răutu imediat după el. Discuția a fost foarte animată și foarte prietenoasă. Eu am păstrat o rezervă absolută.

Bunescu a început prin a explica dificultățile din partid. Neînțelegerea care există. Viorel a întrebat dacă au un comitet executiv. Drept răspuns, Bunescu i-a explicat compoziția acestui comitet, 15 oameni, plus dna Titulescu care nu ia parte activă. Toți sunt foști miniștri, foști președinți sau vicepreședinți de organizație județeană și foști candidați de deputat la alegerile din 1946, cu ficțiunea că dacă urnele n-ar fi fost furate, ei ar fi fost aleși.

Viorel: Bine măcar că aveți un comitet. Și vă întâlniți?

Bunescu: Da, acum ne întâlnim în fiecare săptămână. Problemele sub discuție se trimit în prealabil în America și cei de acolo ne scriu părerea lor. (Augustin Popa, Ghilezan).

Mișu R.: Cum vezi, avem comitet, dar nu ne înțelegem.

B.: De aceea vrem să-l reorganizăm.

M.R.: (către Viorel) Care e atitudinea ta față de partid și față de reorganizare?

V.: Niciuna. E problema voastră. Voi trebuie să o rezolvați.

M.R.: Bine, dar tu nu te mai consideri național țărănist?

V.: Partidul nu mă mai consideră național țărănist. Eu sunt doar vinovatul cel mai mare. Cel care a spart partidul. Deși adevărul este că eu am fost la Londra când s-a luat decizia de rupere și am telefonat special dlui Vaida de la Londra ca să nu o facă. Din partea partidului, e adevărat, am avut și satisfacții și serviciile mi-au fost recunoscute, dar am și lucrat. Dar, de atunci încoace, numai meschinării și atacuri personale.

M.R.: Chestiunea reorganizării va fi pusă acum și reintrarea voastră în partid va fi ridicată. Chestiunea e, vreți sau nu vreți să intrați?

V.: Da, am auzit și eu că ne vor la coadă, să ne facem stagiul și apoi să fim judecați de un fel de tribunal popular!

M.R.: Nici vorbă. E vorba de o intrare ca foști șefi de organizație și foști miniștri.

Total a decurs într-o atmosferă plăcută. Schimburile pe un ton puțin zeflemitor. Viorel se scoală:

— Dar să știți că nu veți reuși. Ceilalți se vor opune.

— Chiar dacă se vor opune, va trebui să facem ceva. Așa nu mai putem continua la infinit. (Se referă la crearea unui nou Partid Național Țărănist? Ar fi o greșală).

Ne-am despărțit. George Răutu voia ca Viorel să intervină pentru el la Foreign Office și să-mi vorbească mie direct. Le-am pomenit că am reușit să obțin promisiunea de intervenție pentru românii din Iugoslavia. Răutu m-a invitat la cină seara.

Cuprins

<i>Prefață de Nicolae C. Rațiu</i>	5
<i>Ion Rațiu, o poveste încă nespusă</i>	9
<i>Notă asupra ediției</i>	35
<i>Cuvânt-înainte</i>	37
1940	39
1941	43
1942	71
1943	145
1944	176
1945	294
1946	334
1947	371
1948	375
1949	382
1950	456
1951	526
1952	605
1953	623
1954	649
<i>Index</i>	667